

ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ, ЗАПОШЉИВОСТ НЕЕТ МЛАДИХ И ВЕШТИНЕ УПРАВЉАЊА КАРИЈЕРОМ КОД МЛАДИХ У СРБИЈИ

WBYL
WESTERNBALKANSYOUTHLAB

This project is funded
by the European Union

good. better. regional.

Наслов: ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ, ЗАПОШЉИВОСТ НЕЕТ МЛАДИХ И ВЕШТИНЕ УПРАВЉАЊА КАРИЈЕРОМ КОД МЛАДИХ У СРБИЈИ

Издавач: Савет за регионалну сарадњу,
Трг Босне и Херцеговине 1/V,
71000 Сарајево, Босна и Херцеговина

Тел: +387 33 561 700; Факс: +387 33 561 701

Е-пошта: rcc@rcc.int

Веб сајт: www.rcc.int

Аутор: Михајло Ђукић

Дизајн и прелом: Самир Дедић
Фебруар 2022.

© РЦЦ 2022. Сва права задржана.

Овај документ је припремљен за потребе Министарства омладине и спорта Србије у оквиру Техничке помоћи пружене преко пројекта Савета за регионалну сарадњу „Лабораторија за младе“.

Одрицање одговорности: Садржај, ставови, тумачења и услови изражени у овом документу представљају искључиву одговорност аутора и ни на који начин се не може сматрати да одражавају ставове Савета за регионалну сарадњу, његових учесника, партнера, донатора или Европске уније.

**ПРЕДУЗЕТНИШТВО
МЛАДИХ, ЗАПОШЉИВОСТ
НЕЕТ МЛАДИХ И ВЕШТИНЕ
УПРАВЉАЊА КАРИЈЕРОМ
КОД МЛАДИХ У СРБИЈИ**

РЕЗИМЕ

Истраживање „**Предузетништво младих, запошљивост НЕЕТ младих и вештине управљања каријером код младих у Србији**“ представља анализу кључних питања која се односе на јачање запошљивости младих и институционалног оквира омладинске политике у контексту увођења Гаранције за младе у Србији. Истраживање покрива три најважније политике које имају за циљ спречавање уласка младих у НЕЕТ статус (млади који нису запослени, у образовању или обуци) и јачање запошљивости младих који су већ у НЕЕТ статусу – **вештине управљања каријером, запошљивост и предузетништво младих**. Анализом су истакнути неки од важних изазова са којима се суочавају субјекти омладинске политике покушавајући да побољшају положај младих на тржишту рада, као што су ограничени капацитети локалних канцеларија за младе, неразвијени и недовољно искоришћени ресурси организација цивилног друштва, као и недостатак сарадње између различитих актера који су укључени у решавање питања младих у НЕЕТ статусу, укључујући још увек слабо учешће представника младих у процесу одлучивања. Сходно томе, једна од најзначајнијих препорука односи се на интензивније заједничке институционалне напоре за изградњу капацитета локалних субјеката омладинске политике. Неопходно је **да се локалне канцеларије за младе репозиционирају у оквиру локалне администрације, да се њихови људски ресурси ојачају и да им се прошири опсег деловања, као и да се при утврђивању локалних акционих планова за младе води рачуна о начелима креирања политика заснованих на истраживањима** која су већ предвиђена Законом о планском систему. С обзиром на то да је политика запошљавања младих мултидисциплинарно питање, потребно је додатно охрабривати **учешће већег броја актера**, укључујући моделе попут „Све на једном месту“, и активно учешће организација цивилног друштва. У оквиру консултативних процеса на националном нивоу, уз учешће Националне службе за запошљавање (НСЗ), Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања (МРЗБСП), Министарства омладине и спорта (МОС), као и кровних удружења младих потребно је размотрити флексибилније приступе сарадње између локалних огранака Националне службе за запошљавање и локалних актера у области омладинске политике.

ИСТРАЖИВАЧКИ КОНТЕКСТ И ПОДАЦИ ТРЖИШТА РАДА

Незапосленост младих у Србији је и даље висока, посебно у поређењу са економијама Европске уније

У поређењу са подацима из пописа из 2011. године (РЗС, 2011), удео младих између 15 и 29 година у укупном становништву је опао и износи 1,132,902 становника, односно 16,4 одсто укупне популације (жене 550,945 и мушкарци 581,957). **Стопа незапослености младих (15-29) у 2020. години износила је 20,8 одсто**, што је за 1 процентни поен више у поређењу са 2016. годином. Незапосленост младих у 2020. години није се много променила у поређењу са претходном годином када је стопа незапослености била 21,5%. Стопа неактивности младих је била готово непромењена и у 2020. и износила је 71,7%. Млади мушкарци су активнији на тржишту рада од младих жена. Стопа активности мушкараца између 15 и 24 године била је 35,1%, што је за 14% више у поређењу са стопом активности жена у истом старосном добу (РЗС, 2020).

Решевање питања младих који нису запослени, нити су у систему образовања и обуке представља велики изазов за креаторе политика

Према подацима Евростата (2020), млади у NEET статусу се класификују као незапослени (око 42% укупног броја NEET између 15 и 24 година старости) или неактивни (58%). Око 11,5% NEET младих (од 15 до 24) желело би да ради (72% укупне NEET популације) а 4,4% бира да не ради (28% од укупног броја). Удео незапослених се смањио од 2016. до 2020. године за 2,6 процентуалних поена, док се проценат NEET који бирају да не раде, као и број неактивних NEET повећао. Од 2016. до 2020. године, стопа NEET за оне између 15 и 29 година смањила се са 22,3% на 20%. Иако се и стопа NEET у Србији постепено смањивала током претходних 5 година, чињеница је да је **број младих људи који нису запослени, у образовању или обуци (NEET) и даље изузетно висок**. Иако је још увек знатно виши од просека у ЕУ, где је стопа NEET за младе од 15 до 24 године била 11,1%, а 13,7% за младе између 15 и 29 година, учешће NEET у укупној популацији младих у Србији је генерално гледано

нешто ниже него у економијама у региону, са изузетком Хрватске (12,2% за младе између 15 и 24 година; 14,6% за младе између 15 и 29 година).

Треба додатно подстаћи предузетништво младих, неформално образовање и ојачати подршку за управљање каријером

Јачање положаја младих на тржишту рада подразумева и повећање њихове мотивације и уклањање препрека за отпочињање сопственог бизниса. Процењени број младих предузетника у Србији је око 28.000 (КОМС, 2020). Субвенције прима око 900 младих годишње, од чега су 40% жене. Осим тога, **број младих који су обављали стажирање током процеса образовања је још увек мали и износи мање од 40%** (КОМС, 2021). Учешће одраслих у Србији који похађају неку врсту формалног или неформалног образовања или обуке (Анкета о образовању одраслих из 2016. године) износи 19,8%, што је нешто више него 2011. године (16,5%), али знатно испод просека у државама чланицама ЕУ (45,1%) (Клашња, 2020). Истраживање о положају и потребама младих у Републици Србији (Ninamedia, 2020) показује да је мање од половине младих учествовало у активностима подршке каријерном вођењу. Директни сусрети са запосленима у областима које их занимају, као посебан вид каријерног саветовања, имало је само 3,2% младих, док је **само 5,4% учествовало у индивидуалним („један на један“) активностима каријерног саветовања**. Додатна побољшања на овом подручју подразумевају бољи приступ и веће подстицаје за младе, као и значајно побољшање квалитета расположивих програма, укључујући изградњу капацитета пружалаца услуга, као и реформисање програма како би се ухватио корак са потребама тржишта.

Гаранција за младе је прилика да се значајније побољша постојеће окружење омладинских политика

Србија спада у земље које имају релативно развијен институционални оквир у подручју омладинске политике: Министарство омладине и спорта, Закон о младима (усвојен 2011. године), Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године (усвојена 2015.), основана кровна удружења младих. НСЗ редовно пружа подршку незапосленим младима кроз спровођење активних мера политике тржишта рада. Међутим, **и поједина претходна истраживања идентификовала су важне недостатке постојећег оквира омладинске политике и структурне изазове, укључујући:**

- Дугу транзицију младих ка тржишту рада (просечна транзиција од школе до посла је у Србији у 2015. години трајала дуже од две године)

- Недовољно развијен механизам досезања до неактивних младих
- Недостатак координације између важних субјеката (и хоризонталне и вертикалне)

Програма Гаранције за младе спроведен у Европској унији је показао солидну учинковитост у решавању питања незапослености младих, а посебно младих у NEET статусу. Међутим, осим финансирања, његова ефективност у великој мери зависи од институционалних капацитета и блиске сарадње главних субјеката, односно НСЗ, МОС, МРЗБСП, локалне управе, канцеларија за младе, као и организација младих и организација за младе.

ЦИЉЕВИ

Циљ истраживања је био да се спроведе детаљна анализа положаја и потреба младих у Србији, као и процена капацитета организација цивилног друштва и локалних канцеларија за младе у Србији. Истраживање је било структурирано респектујући главни циљ - **пружање подршке МОС Србије прибављањем истраживачких налаза о постојећим праксама везаним за предузетништво младих, запошљивост младих у NEET статусу и вештине управљања каријером**. Препоруке у домену политике су сачињене у контексту пилотирања програма Гаранције за младе у Србији које је предвиђено у три општине у 2022. години. Резултати истраживања, дакле, треба да обезбеде информације о додатној подршци коју субјекти омладинске политике, а посебно они који раде на локалном нивоу, могу да пруже Националној служби за запошљавање која има водећу улогу у имплементацији Гаранције за младе.

МЕТОДОЛОГИЈА

Истраживање је засновано на **деск анализи** која обухвата тренутни положај младих на тржишту рада у Србији, постојећи стратешки и институционални оквир који обликује политике запошљавања младих на националном и локалном нивоу, као и релевантне извештаје о запошљавању младих у ЕУ, на Западном Балкану и у Србији. Након анализе стања, спроведено је **емпиријско истраживање**, које је укључило фокус групе са кључним актерима, полуструктуриране интервјуе са представницима

локалних канцеларија за младе и организација цивилног друштва, као и упитник који су попуњавали представници локалних канцеларија за младе. Емпиријско истраживање је укључило је:

- Организацију **три тематске фокус групе** (са по десет учесника) на којима су се окупили релевантни актери из три области политике запошљавања младих – (1) вештине управљања каријером младих, јачање предузетништва и мере ране интервенције, (2) запошљивост и досезање до NEET младих, (3) јачање капацитета институција које се баве питањима омладинске политике на локалним нивоима;
- Сprovedено је укупно **15 дубинских интервјуа** (10 са представницима цивилног друштва и 5 са координаторима локалних канцеларија за младе);
- Координатори локалних канцеларија за младе попунили су укупно **48 упитника** (34,2% стопа одзива) на основу којих је извршена самопроцена њихових потреба и капацитета, са посебним акцентом на њихов потенцијални допринос јачању вештина за запошљивост младих у NEET статусу.

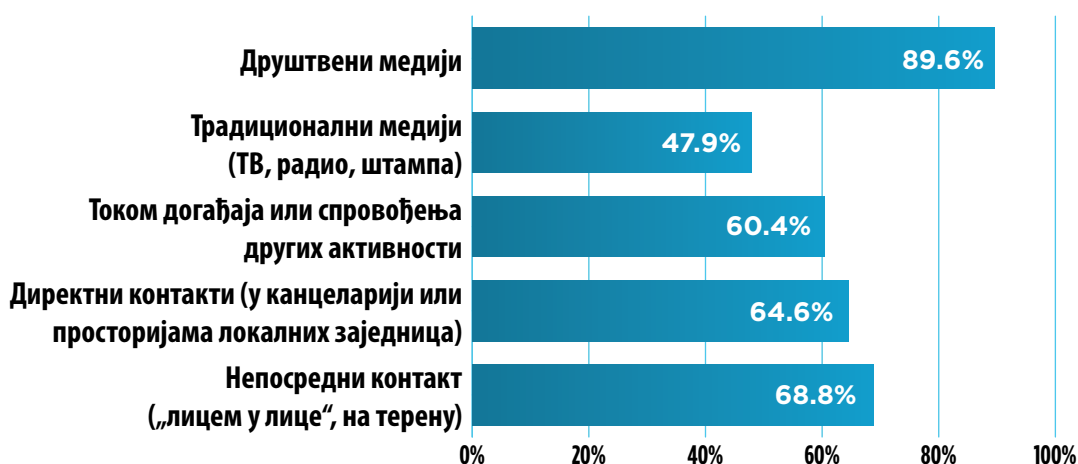
ГЛАВНИ НАЛАЗИ

Иако је стопа младих у NEET статусу у Србији у последњих 5 година постепено опадала, чак је и нешто нижа у поређењу са другим привредама региона Западног Балкана, стопа младих који се не образују, нису запослени нити се обучавају (NEET) је и даље веома висока. Посебан проблем са којим се суочавају креатори политика у Србији односи се на релативно стабилан и чак растући удео неактивних младих. Слично проблемима идентификованим у оквиру евалуација програма Гаранције за младе широм земаља чланица ЕУ, политика запошљавања младих и институционални оквир у Србији се суочавају са потешкоћама у циљу досезања до неактивних младих и њиховог активирања. Главни разлози односе се на институционалне дефиците мреже филијала НСЗ и слабе капацитете локалних актера омладинске политике. Деск истраживањем су идентификовани повећани институционални напоре у погледу јачања предузетништва и вештина запошљивости у оквиру неколико активности које су покренули актери на националном и локалном нивоу, укључујући МРЗБСП, МОС, НСЗ, Удружење послодаваца Србије, СКГО и Привредну комору. Њихов успех у наредним годинама ће, између осталог, зависити од ангажовања младих и омладинских удружења, као и од заступљености приступа који укључује ангажовање већег броја различитих актера. Главни налази емпиријског истраживања могу се резимирати на следећи начин:

Локалне канцеларије за младе

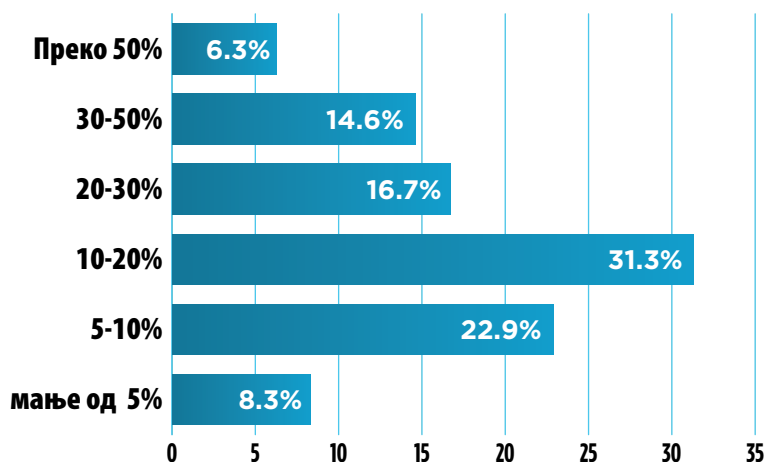
Локални проблеми младих нису постављени као приоритетни у оквиру агенди локалног економског развоја. Половина анализираних локалних канцеларија за младе нема систематизовану позицију локалног координатора за младе са уговором за стално. Већина њих запошљава само 1 особу што представља значајно ограничење у обављању теренских активности и одржавању директне и честе комуникације како са младима, тако и са другим локалним актерима. Више од једне трећине анализираних канцеларија наводи недостатак директне комуникације са младима „на терену“ (Слика 1), док се око 60% канцеларија бави са до 20% популације младих који живе у њиховим заједницама.

Слика 1. Које канале комуникације користите за комуникацију са младима?

Извор: Аутор

Слика 2. Процењена обухваћеност локалне омладине (у %) којима су намењене активности локалних канцеларија за младе (самопроцена)

Извор: Аутор

Капацитети локалних канцеларија за младе за рад са младима у НЕЕТ статусу нису довољни. Резултати самопроцене указују на потребу за активностима изградње капацитета (нпр. обуке и курсеви) у неколико области – управљање пројектима (65,2% је потврдило потребу за овом врстом активности изградње капацитета), омладинска политика (47,8%), курсеви за омладинске раднике (41,3%) и вештина дигиталне компетенције (41,3%) (Слика 3).

Слика 3. Списак три обуке које би, по вашем мишљењу, имале највећи утицај на развој капацитета ваше локалне канцеларије за младе:

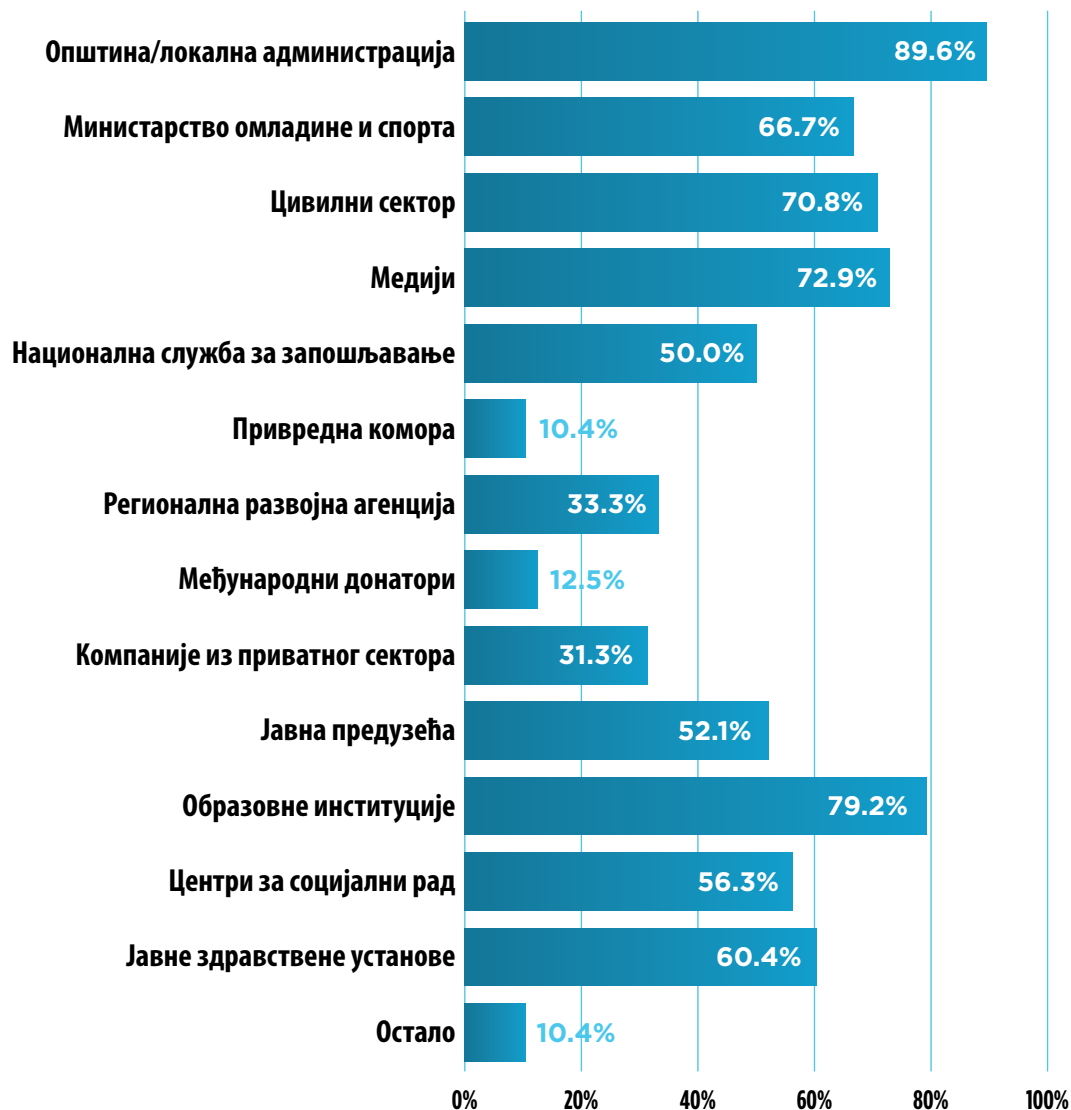
Извор: Обрачун аутора

Локални акциони планови (ЛАП) за младе, локални планови се још увек не доживљавају као кључни стратешки документи за обликовање локалних политика за младе. Двадесет седам од 48 канцеларија (56,3%) одговорило је да имају активан ЛАП за младе, док је 13 изјавило да је израда ЛАП за младе у току. Око две трећине локалних канцеларија за младе навело је да се ЛАП за младе користи као основа за припрему њихових годишњих планова.

Сматра се да је бављење младима у НЕЕТ статусу изван делокруга активности у многим локалним канцеларијама за младе. Више од 85% канцеларија нема податке о броју и структури младих у НЕЕТ статусу у својим срединама, док је више од 40% одговорило да не одржава никакву комуникацију са младима из ове категорије.

Локалне канцеларије за младе немају редовну сарадњу са неким од важнијих локалних институција. Иако је комуникација са Министарством омладине и спорта и образовним институцијама била веома активна у претходном периоду, око 50% њих не сарађује са НСЗ и Центрима за социјални рад. Само неколико испитаних локалних канцеларија за младе потврдило је сарадњу са пословним удружењима и приватним сектором (Слика 4).

Слика 4. Молимо Вас да наведете институције и организације са којима сарађујете током спровођења активности.

Извор: Обрачун аутора

Организације цивилног друштва

Већина представника је истакла активности више заинтересованих страна (нпр. модел „Све на једном месту“) као посебно ефикасне у јачању могућности запошљавања младих у NEET статусу јер комбинују ресурсе локалне администрације,

приватног сектора и цивилног друштва. Ипак, даље неформално образовање у циљу развоја компетенција цивилног сектора је важно. Представници цивилног сектора указују на недостатак дугорочних програма финансирања који би могли побољшати одрживост спроведених интервенција. Недостатак одрживости представља проблем људских капацитета, задржавања кадрова и дугорочног планирања.

Вештине управљања каријером, запошљивост и предузетништво

Резултати фокус група указују на то да главне препреке омладинском предузетништву у Србији представљају приступ капиталу и недовољна информисаност у вези са покретањем бизниса, посебно међу женама и у руралним срединама. Иако је у систем формалног образовања уведен 2002. године, квалитет предузетничког образовања још увек није на задовољавајућем нивоу. Упркос значајним напорима који су учињени у развоју центара за каријерно вођење у средњим школама током протеклих година, они се и даље сматрају неразвијеним и изолованим од приватног сектора који се брзо мења.

Запошљивост младих у NEET статусу

Недостатак података о структури и карактеристикама младих у NEET статусу и немогућност институција да допру до њих и успоставе двосмерну комуникацију сматрају се главним изазовима у погледу њихове могућности запошљавања. Мобилност младих у Србији је на прилично ниском нивоу и представља додатни изазов који ограничава ефикасност постојећих политика. Пракса откривања младих у ризику да постану NEET није развијена. Дискусије у оквиру фокус група указују да и даље постоји много младих који напуштају школу, а то су посебно они на крају основног и на почетку средњег образовања. Претходне активности нису успеле да охрабре младе у NEET ситуацији да у већој мери учествују у постојећим програмима јачања запошљивости. Млади у NEET статусу нису реаговали на уобичајене подстицаје јер нису били отворени за предузимање нових активности због негативног искуства из прошлости или недостатка основних дигиталних вештина. Учесници фокус групе наглашавају обавезну припрему младих у NEET статусу пре уписа на обуке и курсеве који су дизајнирани да развију специфичне компетенције.

ПРЕПОРУКЕ

(1) Јачање капацитета локалних канцеларија за младе. Локалне канцеларије за младе имају веома ограничене капацитете да активно доприносе имплементацији Гаранције за младе у Србији, укључујући нејасан делокруг активности, неразвијене људске капацитете и инфраструктуру. Крајњи циљ Министарства омладине и спорта, Националне асоцијације канцеларија за младе и локалних општина требало да буде интензивирање напора у изградњи капацитета локалних канцеларија за младе. Постоји неколико активности које треба увести како би се подржао развој капацитета локалних канцеларија за младе у погледу имплементације Гаранција за младе:

- Постављање минималних захтева/стандарда рада које локалне канцеларије за младе треба да поштују у погледу политика усмерених на младе и младих у NEET статусу
- Спровођење обука за координаторе локалних канцеларија за младе
- Развој/прилагођавање локалне инфраструктуре потребне за окупљање младих (успостављање адекватно опремљених локалних омладинских центара, клубова и сличних просторија)

(2) Институционалне промене на локалном нивоу. Позиција локалних канцеларија за младе у оквиру локалне администрације указује да бављење младима у NEET статусу још увек није постављено као приоритет локалног развоја. Постоји неколико мера чијим спровођењем би се могао побољшати положај локалних канцеларија за младе на начин да адекватно одговоре на изазове које поставља Гаранција за младе:

- Успостављање позиције координатора локалне канцеларије за младе са уговором за стално
- Повећање броја запослених у локалним канцеларијама за младе

(3) Управљање јавним политикама и прикупљање података. Локални актери укључујући локалне канцеларије за младе и савете немају податке о броју младих у NEET статусу, не прате тренутне активности и не оцењују утицај мера спровођених током претходних политика. Локалне самоуправе, дакле, треба да реформишу постојећи приступ на следеће начине:

- Усвајањем обавезне праксе праћења и евалуације локалних акционих планова за младе у складу са захтевима Закона о планском систему
- Редовним прикупљањем података у вези са младима у NEET статусу, укључујући неактивне младе ван евиденције НСЗ

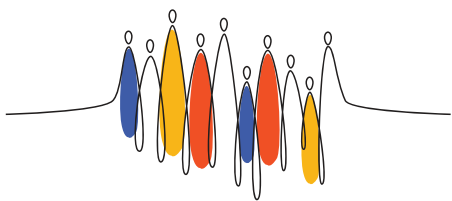
- Усвајањем проактивног приступа у комуникацији са младима у локалној средини и организацијама цивилног друштва користећи како канале дигиталне комуникације тако и директне контакте

(4) Успостаљање међуинституционалне сарадње. Тренутна пракса локалних канцеларија за младе, НСЗ и развојних агенција које раде као „изолована острва“ треба да се промени. Међународна пракса показује да програми финансирани из више извора који захтевају партнерство између институција јавне управе и приватног сектора дају боље резултате. Постоји неколико препорука које је потребно усвојити у циљу успостављања ефикасних институционалних веза између локалних актера омладинске политике:

- Мапирање и анализа заинтересованих актера
- Успостављање институционалних веза и сарадње између локалне самоуправе(канцеларија за младе) и локалних филијала НСЗ
- Успостављање институционалних веза између локалне општине (локалне канцеларије за младе), приватног сектора и организација цивилног друштва
- Модификовање годишњих Позива за локалне канцеларије за младе и организације цивилног друштва које објављују МОС и омладинска удружења на националном нивоу

(5) Јачање постојећих мера политике јачања запошљивости младих и увођење нових. Неопходно је унапредити постојеће мере чинећи их флексибилнијим како би одговарале врло специфичним потребама осетљивих младих. То би свакако морало бити праћено постепеним повећањем капацитета НСЗ како би се пружила и индивидуализована подршка. Осим тога, учешће у подршци за каријерно вођење требало би да буде обавезно за средњошколце. Да би се позабавили питањима која се односе на обим подршке за управљање каријером, потребно је развити национални информациони систем који би укључивао све релевантне информације у вези са вештинама, занимањима, могућностима неформалног и формалног образовања. Треба подржати већу ангажованост приватног сектора и директне контакте између студената и практичара који се баве каријерним вођењем са послодавцима. У том контексту, треба радити на програмима јачања предузетничких вештина и програмима који подржавају јачање омладинских предузетничких мрежа и размену знања. Укупно посматрано, за запошљивост младих потребно је системски радити на побољшању најмање три аспекта:

- Активне мере запошљавања
- Каријерно вођење и саветовање
- Јачање предузетничких вештина

Regional Cooperation Council
Western Balkans Youth Lab Project
wbyl@rcc.int

rcc.int/youthlab

[RegionalCooperationCouncil](https://www.facebook.com/RegionalCooperationCouncil)

[regionalcooperationcouncil_rcc](https://www.instagram.com/regionalcooperationcouncil_rcc)

[RCCSec](https://www.youtube.com/RCCSec)

[RegionalCooperationCouncil](https://www.linkedin.com/company/RegionalCooperationCouncil)

[rccint](https://twitter.com/rccint)

© РЦЦ 2022. Сва права задржана.

Овај је документ припремљен за Министарство омладине и спорта Србије у оквиру Техничке помоћи пружене преко пројекта Савета за регионалну сарадњу „Лаботора за младе“.

Одрицање одговорности: Садржај, ставови, тумачења и услови изражени у овом документу представљају искључиву одговорност аутора и ни на који начин се не може сматрати да одражавају ставове Савета за регионалну сарадњу, његових учесница, партнера, донатора или Европске уније.